

Η Θ Ι Κ Η Σ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Ἐφηρμοσμένη Ἠθική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ φιλάνθρωπίας, καὶ καθηκόντων ἐν γένει.

ΨΑ΄.

Ἐπειδὴ ἡ ἐφηρμοσμένη Ἠθική ἐξετάζει τὰς ἠθικὰς ιδίας καὶ ἀρχάς, καθὼς δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσιν εἰς τὴν πείραν, καὶ εἰς τὰς παντοδαπὰς σχέσεις τοῦ εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον ζῶντος ἀνθρώπου (Ε΄.), διὰ τοῦτο ὀνομάζεται καὶ ἠθικὴ ἀνθρωπολογία, ἢ ἀνθρωπολογικὴ ἠθική. Ἐξετάζει ὅμως τὰς σχέσεις ταύτας μόνον ἐν γένει, ἀλλ' ὄχι μερικῶς καὶ καθ' ἕκαστα, ἐπειδὴ ἤθελεν ἐκταθῆν ἐπ' ἄπειρον, εἰάν ἤθελε νὰ ἐφκρόσῃ τὰς ἠθικὰς παραγγελίας καὶ εἰς τὰς μερικὰς καὶ ἀτομικὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐφαρμογῆς ἀφίεται εὐλόγως εἰς καθένα νὰ τὸ κάμῃ αὐτὸς, ἐπειδὴ ἀρμόζει μᾶλλον εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον παρά εἰς τὴν ἐπιστήμην. Καὶ εἰς τοῦτο δὲ τὸ μέρος, μετὰ τὴν τῶν προειρημένων εἰς

Δ΄.

14

ἐμπειρικὰς περιπτώσεις ἐφάρμοσιν, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐκτεθῆ εἰς τὸ τέλος Πῶς νὰ ἀσκώμεθα τὴν ἀρετὴν (Ζ').

ΥΒ'. Ἐὰν θεωρήσωμεν πρακτικῶς τὰς φυσικὰς διαθέσεις τοῦ ἀνθρώπου, καθὼ εἰς τὴν πείραν δεδομένου αἰσθητικοῦ καὶ λογικοῦ ἐν ταυτῷ ὄντος, φαίνεται εἰς αὐτὸν κατὰ πρῶτον ἡ ζωικὴ του διάθεσις. Ὁ ἄνθρωπος, καθὼ ζῶον, ἤγουν ζῶν καὶ αἰσθανόμενον ὄν, σπουδάζει νὰ διατηρήσῃ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ νὰ διατηρήσῃ τὸ εἶδος του, καὶ νὰ συνδέθῃ εἰς κοινωνίαν τινα μὲ τοὺς ὁμοίους του. Ἐκ τῆς τριπλῆς ταύτης σπουδῆς του ἀναπηγάζει ὁρμητικῆτις ἀγάπη πρὸς τὸν ἑαυτόν του, καὶ φιλανθρωπία, ἣτις ἑνομάζεται ὁρμὴ πρὸς τὴν ζωικότητα· ἀλλὰ φαίνεται εἰς αὐτὸν καὶ διαθέσεις καὶ κλίσεις πρὸς τὴν ἀνθρωπάτητα ἰδιαίτερα, καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς δύο ἐφεξῆς τρόπους· α'.) Ἐπειδὴ εἶναι ὄν νοητικόν, καὶ δύναται νὰ προσδιορίσῃ τὴν ἐνέργειάν του διὰ κανόνων τινῶν ἀποβλέπων εἰς σκοπὸν τινα, καὶ νὰ ὀδηγηθῆ εἰς τὴν ἀνάπαυσιν τῶν φυσικῶν του ὁρμῶν, στοχαζόμενος τὰς ἐνδεχομένας συνεπείας ταύτης τῆς ἀναπαύσεώς του, καὶ παραβάλλων τὴν κατάστασίν του μὲ τὴν κατάστασιν ἄλλων ἀνθρώπων· ἀποκτᾷ ἐκ τούτων τὴν νοητικὴν ἀγάπην πρὸς τὸν ἑαυτόν του καὶ τὴν νοητικὴν φιλανθρωπίαν· β'.) Ἐπειδὴ εἶναι ὄν λογικόν καὶ ἐλεύθερον, καὶ ἐπομένως εὐθύνης ἐπιδεκτικόν, καὶ θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του καὶ τοὺς ὁμοίους του μετόχους τῆς γῆθικῆς νομοθεσίας, ἐμπορεῖ νὰ σέβεται καὶ τὸν ἑαυτόν του καὶ τοὺς ὁμοίους του σεβόμενος τὸν νόμον, ὅς τις εἶναι ἡ ὑπερτάτη προσδιοριστικὴ τῆς θελήσεώς του ἀρχή. Ἀποκτᾷ δὲ ἐκ τούτων τὴν ἠθικὴν ἀγάπην πρὸς τὸν ἑαυτόν του καὶ φιλανθρωπίαν, ἣτις ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ πρακτικὴ, πρὸς διάκρισιν τῶν δύο ἄλλων, αἵτινες εἶναι παθολογικαί.

4Γ'. Τὸ πρῶτον εἶδος τῆς ἀγάπης τοῦ ὁμοίου του ἔχει κοινὸν ὁ ἄνθρωπος μὲ ὅλα τὰ ζῶα • διότι πᾶν ζῶον διατηρεῖ καὶ ἑαυτὸ, καὶ τὸ εἶδος του κινούμενον ἐξ ὀρμῆς φυσικῆς, τὴν ὁποίαν *instinctus* ὀνομάζουσι λατινιστὶ οἱ Εὐρωπαῖοι, καὶ τινες τῶν ἡμετέρων ὀνόμασαν ἐνστιγμα. Διὰ τὰ ἐκπληρό-
νωσι τὰ αἰτήματα ταύτης τῆς ὀρμῆς, πολλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἄλογα κτήνη συναγελάζονται ἑμῶν, καὶ ζῶσιν εἶδος τι κοινωνικῆς ζωῆς, ἥτις δὲν ἀξίζει νὰ ὀνομάζεται κοινωνία, ἐπειδὴ ἔλλειπει ἀπ' αὐτὴν πᾶσα λογικὴ συνθήκη. Τὰς τῆς ζωώδους ταύτης ὀρμῆς αἰτήσεως, αἵτινες εἶναι τόσον σφοδρότεραι, ὅσον εἶναι πλείον ἀκαλλιέργητος ὁ ἄνθρωπος, νὰ μέμφεται κανεὶς, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ μέμφεται τὴν φύσιν, διότι ἔκαμε ζῶον τὸν ἄνθρωπον • ἀλλ' ὅσον πλείον ἀναπτύσσονται αἱ ὑψηλότεραι διαθέσεις του, τόσον ἑλευθερώτερα ἐξουσιάζει τὰς ζωώδεις ὀρμάς του • ἐμπο-
ρεῖ ν' ἀπαρνηθῇ μέρος τούτων, ἢ καὶ ὅλας πολλάκις, ἐμπορεῖ νὰ ἐκλέξῃ κατὰ τὸ δοκοῦν τὰ μέσα τῆς εὐχαρίστησεώς των, ἐμ-
πορεῖ καὶ νὰ ἐξετάζῃ, εἰάν τις τῆς τούτων ἀναπαύσεως εἶναι ἀρμόδιος, συγχωρημένος, κατὰ τὸ καθῆκον, ἢ παρὰ τὸ καθῆκον.

4Δ'. Τὸ δεύτερον εἶδος τῆς ἀγάπης τῶν ὁμοίων του συλ-
λαμβάνει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν νοῦν καὶ τὴν κρίσιν, τὰ ὅποια μεταχειρίζεται εἰς τὰ ὠφέλιμα ἢ βλαβερὰ πράγματα. Ἄφ' οὗ διακρίνει τί τὸν ὠφελει καὶ τί τὸν βλάπτει, κατασκευάζει γενι-
κοὺς τινὰς κανόνας, διὰ τῶν ὁποίων διώκει μὲν τὰ πρῶτα, ἀ-
ποφεύγει δὲ τὰ δεύτερα • ὡσαύτως, ἀφ' οὗ στοχασθῇ, ὅτι ἄν-
θρωποὶ τινες τοῦ εἶναι ὠφέλιμοι, δείχνει κλίσιν καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτούς, διὰ νὰ ἐπιτυχάνῃ μὲ τὸ μέσον τούτων εὐκολα τοὺς σκοπούς του • ἀλλὰ διὰ ταύτης τῆς φιλανθρωπίας φαίνε-
ται ὁ ἄνθρωπος μόνον νοήμων καὶ φρόνιμος, καὶ ἢ ἐκ ταύτης διαφορὰ του πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα εἶναι συγκριτικὴ • διότι δὲν ἐμ-

ποροῦμεν ν' ἀρνηθῶμεν, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ζῶα, ἀπὸ τὰ ῥποῖα δὲν δύναμεθα ν' ἀφαιρέσωμεν διόλου ταύτην τὴν ἰδιότητα, καὶ τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται φρόνιμα ζῶα.

ΥΕ'. Τὸ τρίτον εἶδος τῆς φιλανθρωπίας ὑπερυψώνει τὸν ἄνθρωπον ὑπεράνω πάντων τῶν ζῶων· ἢ πρὸς πάντα ἄνθρωπον κλίσις του στηρίζεται ἐνταῦθα εἰς τὸ σέβας, τὸ ὁποῖον ὑπαγορεύει ὁ Λόγος νὰ ἔχωμεν καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ πρὸς πάντα τὰ ὁμοειδήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι μέτοχα τῆς λογικῆς νομοθεσίας. Ἀπὸ τοῦτο τὸ σέβας παρακινούμενως ὁ ἄνθρωπος πράττει ἀγαθὰ εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ ἀναλαμβάνει μὲ τοῦτο τὸ μέσον τὸν ἐνάρετον χαρακτήρα. Ἡ φιλανθρωπία αὕτη δὲν προέρχεται ἀπὸ ἰδιωφελείας καὶ ἐμπαθεῖς αἰτίας, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν παθολογικὴν φιλανθρωπίαν· ἀλλ' εἶναι καθαρὰ καὶ ἀκραιφνῆς, ὡς ἄμεσος παραγγελία τοῦ Λόγου· ἐμποροῦν δὲ νὰ σημαυνθῶσι προσφυῶς καὶ μὲ τὰ ἐφεξῆς ὀνόματα· Αἰσθήσεως φιλανθρωπία ἢ πρώτη, Φρονήσεως ἢ δευτέρα, λογικὴ ἢ τρίτη.

ΥΖ'. Ἡ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα διάθεσις καὶ κλίσις (ΥΒ'.) εἶναι θετικῶς ἀγαθόν, ἤγουν εὐφυΐα πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἐπειδὴ δὲ αὐτῆς ὄχι μόνον στοχάζεται ὁ ἄνθρωπος τὰς συνεπειὰς τῶν πράξεών του, καὶ τὰς πρὸς τοὺς ἄλλους σχέσεις του, ἀλλὰ δύναται καὶ νὰ προσδιορίσῃ ἐλευθέρως τὰς πράξεις του κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Λόγου, ἤγουν νὰ γείνη ἐνάρετος· ἢ δὲ πρὸς τὴν ζωικότητα διάθεσις του εἶναι ἀποφατικῶς ἀγαθόν, ἤγουν δὲν εἶναι διάθεσις οὐδ' εὐφυΐα πρὸς τὸ κακόν· διότι τὸ νὰ ἀναπαύῃ τις τὰς ζωικὰς χρεῖας του ὄχι μόνον δὲν εἶναι παρὰ καθήκον, ἀλλὰ μὲ τοὺς ἀπαιτούμενους περιορισμοὺς εἶναι καὶ καθήκον, ἐπειδὴ, ἐνόσῃ ζῆ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδ' ἢ ἠθικὴ του ἐνέργεια ἐκτελεῖται χωρὶς τὴν ἀνάπαυσιν ἐκείνην.

Χρεωστέϊ λοιπόν ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ ἀπαρνηθῆ τὴν ζωϊκὴν του φύσιν, ἐπειδὴ εἶναι οὐσιῶδες αὐτοῦ μέρος, καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δὲν εἶναι κακόν, εἰς διοικῆται οὕτως, ὥστε νὰ μὴ προξενῆται ἐξ αἰτίας του βλάβη εἰς τοὺς ἄλλους.

ΨΖ'. Τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου ἀμέσως μὲν ἀναφέρονται εἰς λογικὰ ὄντα, εἰς τὰ ὅποια ἐμπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ, ἢ γουν εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους· ἐμμέσως δὲ, εἰς πᾶν ὅ,τι εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὰ λογικὰ ὄντα ὡς ὄργανον πρὸς τοὺς σκοποὺς τῶν. Διὰ τοῦτο τὰ καθήκοντα, περὶ τῶν ἐποίων διαλαμβάνει ἢ ἐφηρμοσμένη Ἠθικὴ, διαιροῦνται εἰς καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἑαυτὸν, καὶ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τοὺς ἄλλους· καθέν δὲ εἶδος ἐκ τούτων τῶν καθηκόντων στρέφεται ἢ εἰς πρόσωπα ἢ εἰς πράγματα.

ΨΗ'. Μ' ὄλον ὅτι εἶναι παντοδαποὶ οἱ σκοποὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἀναφερόμενοι εἰς μερικὰ πράγματα· μ' ὄλον τοῦτο ἐμποροῦν γενικῶς νὰ ἀναχθῶσιν εἰς δύο κυριωτέρους σκοποὺς· εὐδαιμονίαν καὶ τελειότητα. Ἐμποροῦν λοιπόν ὅλαι αἱ μερικαὶ τῶν καθηκόντων ἐντολαὶ νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς δύο κυριωτέρας ἐντολάς. Ζ. ἤτει τὴν εὐδαιμονίαν (καὶ σεαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων). Ζ. ἤτει τὴν τελειότητα (καὶ σεαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων). Συνέχονται δὲ οἱ δύο σκοποὶ τύτου ἀκριβῆς, ὥστε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ σπουδῆ τῆς εὐδαιμονίας φέρει καὶ τὴν τελειότητα, καὶ ἡ ταύτης ἐπιταχύνει ἐκείνην.

ΨΘ'. Εὐδαιμονία μὲν εἶναι ἡ κατάστασις, εἰς τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος τὸν ἑαυτόν του καλῶς, καὶ λέγεται τὸ εὖ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου· προέρχεται δὲ ἀπὸ τὴν ἀνάπαυσιν τῶν χρειῶν του, καὶ τὴν πλήρωσιν τῶν ἐπιθυμιῶν του· καὶ ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προέρχεται ἀπροαιρέτως ἀπὸ ἐξωτερικῶν περιστάσεων, διὰ τοῦτο ὀνομάζεται εὐδαιμονία,

ὡς δαίμονος τάχα τινός ἀποτέλεσμα· διαφέρει δὲ ἀπὸ τῆν μακαριότητα, ἣτις εἶναι κατάστασις ἐσωτερικῆ ἀποτελουμένη ἀπὸ τῆν τελείαν τήρησιν τῶν τῆς ἠθικῆς νόμων. Τελειότης δὲ εἶναι, τὸ νὰ ἔχη ὁ ἄνθρωπος ἀνελλιπῶς ὅλα τὰ οὐσιώδη τοῦ μέρη οὕτω διατεθειμένα, ὥστε νὰ ἐνεργοῦνται δι' αὐτὸν, ὅσον εἶναι δυνατόν ἐντελῶς, τὰ ἔργα των· καὶ καθ' ὅλην μὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος τέλειος, ἐπειδὴ ἔχει ἐκ φύσεως ἀνελλιπῶς ὅλα τὰ οὐσιώδη μέρη του· κατ' εἶδος δὲ τέλειος γίνεται δι' ἀναγκαστικῶς, καὶ μορφώσεως, καὶ γυμνάσεως συνεχοῦς τῶν οὐσιωδῶν του μερῶν, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν ὅλα εὐκόλως τὰ ἔργα των. Ὄταν ζητῆ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος τῆν τελειότητά του, γίνεται καὶ εὐδαίμων, ἐπειδὴ ὄχι μόνον χαίρει δι' αὐτήν, ἀλλὰ καὶ αποκτᾷ οὕτω τὰ μέσα τῆς εὐδαιμονίας του· ὅταν δὲ ζητῆ τῆν εὐδαιμονίαν του, ἐπειδὴ βλέπει, ὅτι δὲν ἐμπορεῖ νὰ τῆν ἀποκτήσῃ ἀτελής ὢν, προσπαθεῖ νὰ γείνη καὶ τέλειος.

Ρ'. Ἀλλὰ τίς δὲν ζητεῖ τῆν εὐδαιμονίαν του; ἐμπορεῖ τις νὰ ἐρωτήσῃ· πᾶς τις θέλει νὰ γείνη εὐδαίμων, καὶ πᾶσα πρὸς τοῦτο ἐντολή εἶναι περιττή, ἐπειδὴ ἡ φύσις αὐτῆ διδάσκει τὸν ἄνθρωπον νὰ θέλῃ τῆν εὐδαιμονίαν του· ἀλλ' ἡ φύσις διδάσκει τὸν ἄνθρωπον νὰ θέλῃ καὶ τῆν τελειότητά του, διότι βλέπομεν τὰ παιδιά χαίροντα, ὅταν ἀναπτύσσωσι τὰς δυνάμεις των. Κίχνοι δὲν τὸ ἀρνεῖται· ἤθελε ζητεῖν μάλιστα ἡ ἠθικὴ παράλογα πράγματα, εἰάν ἐπροσπάθει νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπον νὰ θέλῃ, ὅσα δὲν θέλει ἡ φύσις του αὐτῆ. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἡ εὐδαιμονία καὶ ἡ τελειότης ἐμποροῦν ἢ νὰ ἀμεληθῶσι (μάλιστα τὸ δεύτερον), ἢ νὰ γείνωσι παρὰ τὸ καθῆκον· διὰ τοῦτο αἱ ἐντολαὶ τῆς ἠθικῆς ἀποβλέπουσι μάλιστα τὸν τρόπον καὶ τὸ εἶδος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐκτελούμενα καὶ τὰ δῶν ἐμποροῦν νὰ εἶναι σύμφωνα μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· διὰ

τοῦτο ἔμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἠθικῆς Ἠθικῆς Τελεολογία.

ΡΑ'. Ἦ κατὰ τὸ καθῆκον γινομένη σπουδὴ καὶ ζήτησις τῆς ἰδίας καὶ τῆς τῶν ἄλλων εὐδαιμονίας καὶ τελειότητος, θεωρούμενη κατὰ τὴν μεγάλην τῆς ἔκτασιν, εἶναι σπουδὴ τῆς γενικῆς εὐδαιμονίας καὶ τελειότητος· διότι πᾶς τις εὐρίσκει ἀμοιβαίους εἰς μὲν τὰ ἴδια τὰ τῶν ἄλλων, εἰς δὲ τὰ τῶν ἄλλων τὰ ἴδια· καὶ ἐντεῦθεν προέρχεται ἡ ἐσωτερικὴ, καὶ ἀπόλυτος τῆς πρακτικῆς ἡμῶν ἐνεργείας ἄρμονία, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι θεμελιωμένη ἡ πρακτικὴ νομοθεσία τοῦ Λόγου (Περὶ Δικ. Ζ'). Διὰ τοῦτο δυνάμεθα τὰς δύο εἰρημένας ἐντολάς (ΠΗ') νὰ συνάψωμεν εἰς μίαν τὴν ἐφεξῆς ἀρχὴν. Ζήτει τὴν κοινὴν ἀπάντων εὐδαιμονίαν καὶ τελειότητα. Ἡ ἐντολὴ αὕτη περιέχει πάλιν διπλῆν τινα ἐνοχὴν, μίαν ἀποφατικὴν, καὶ ἄλλην καταφατικὴν· διότι πρῶτον αἰτεῖ ἢ μὴ κάμωμεν πᾶν ὅ,τι πειράζει τὴν κοινὴν εὐδαιμονίαν καὶ τελειότητα· αἰτεῖ δευτέρου νὰ κάμωμεν πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὴν κοινὴν εὐδαιμονίαν καὶ τελειότητα. Τὸ πρῶτον εἶναι καθῆκον τῆς δικαιοσύνης· τὸ δὲ δευτέρου, τῆς ἐπιεικείας (ΞΑ').

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ τῶν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἑαυτὸν καθηκόντων τῷ διατηρεῖν τὴν ζωὴν καὶ ὑγιείαν.

ΡΒ'.

Πᾶν ὅ,τι πρέπει νὰ κάμωμεν ἢ νὰ μὴ κάμωμεν, σεβόμενοι

τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου· εἰς τὸ ἴδιον ἡμῶν ὑποκείμενον, ὀνομάζονται καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἑαυτόν· αἱ δὲ πηγαὶ ὄλων τῶν ἰδιαιτέρων καθηκόντων, τὰ ὅποια ἀνήκουσιν εἰς ταύτην τὴν ὑπόθεσιν, δὲν εἶναι ἡ παθολογικὴ, ἀλλ' ἡ ἠθικὴ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἑαυτόν ἀγάπη (ΨΒ').· διότι ἡ ζωικὴ, ἥτις κυρίως ἔλαβε τὸνομα ἐκεῖνο, εἰάν δὲν παιδαγωγηθῇ ἀπὸ τοῦ Λόγου εἰς τὸ νὰ σέβεται τὴν ἀνθρωπότητα, γίνεται Φιλαυτία, ἐκ τῆς ὁποίας γεννᾶται ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἀλαζονία; καὶ ἡ τῶν ἄλλων ὑπεροψία· εἰάν δὲ ἐξοκειλῆ εἰς τὰ ἐναντία, γίνεται χαμέρπεια, κλακεία, δουλικὴ ταπείνωσις, παρασιτικὴ μικροπρέπεια, καὶ ὅλα τὰ βδελυκτὰ ιδιώματα, τὰ ὅποια γεννᾷ ἡ φιλαυτία.

ΡΓ'. Ἐκ τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἑαυτόν ἀγάπης γεννᾶται ἀμέσως ἡ τοῦ τιμᾶν ἑαυτόν ἀρετὴ, ἥτις ἀφ' ἐνὸς ἐν μέρους φαίνεται εὐγενὴς ὑπερηφάνεια; διὰ τῆς ὁποίας δὲν καταδέχεται νὰ γείνη χαμερπὴς ὁ ἀνθρώπος ἐξεύρων μετὰ συνειδήσεως τὴν ἀνθρωπίνην του ἀξίαν· ἀπ' ἄλλου δὲ, εἰλικρινῆ ταπεινότης, διὰ τῆς ὁποίας καταλαμβάνει ὅτι δὲν δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ιδίαν τῆς ἀνδραπότητος. Ἐντεῦθεν δὲ ἐκηγάζει ἡ ἀληθινὴ μετριότης, διὰ τῆς ὁποίας κρύπτει θελημοικῶς τὰ προτερήματά του, ἐπειδὴ τὰ γνωρίζει ἀτελῆ. Διὰ τὸτο συμβιβάζεται ἐνταῦθα ἡ ἀρετὴ τοῦ τιμᾶν ἑαυτόν μετ' ἡν ἀρετὴν τοῦ μετριοφρονεῖν καὶ συστέλλεσθαι.

ΡΔ'. Πρῶτον καθήκον τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἑαυτόν εἶναι ἡ τῆς ζωῆς του διατήρησις, ἐπειδὴ χωρὶς τὴν ζωὴν ἐν δυνάμει νὰ φθάσωμεν τὸν σκοπὸν μας εἰς τὸν κόσμον τούτου, ὅς τις εἶναι τὸ θέατρον τῶν ἠθικῶν μας πράξεων. Δὲ ἔχει λοιπὸν ἐξουσίαν νὰ φονεύσῃ τις τὸν ἑαυτόν του, οὔτε βαρύνμενος τὰς παρούσας ἀηδίας καὶ δυστυχίας, οὔτε ἐλπίζων νὰ μεταβῇ γάχι-

στα εἰς τὴν ἀτέλευτότητον. Ἐὰν δέ τις καὶ ἀπὸ εὐγενῆ φαινόμενα αἷτια θελήσῃ νὰ ἐκβάλῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ τὴν ζωὴν ταύτην, παραβαίνει τὸ τῆς δικαιοσύνης πρὸς ἑαυτὸν καθήκον, ἐπειδὴ καταφρονεῖ τὴν ἰδίαν τοῦ προσώπικὴν ἀξίαν διὰ πάθη, καὶ μικρὰ, καὶ μεγάλα ὑποθεθῶσι, καὶ γίνεται αυτοκτόνος καὶ αὐτόχειρ, καὶ φονεὺς ἀνθρώπου, οὐχὶ ξένου, ἀλλ' ἰδικοῦ τοῦ ἀλλ' ἢ τῆς ζωῆς φύσις, ἣτις γίνεται διὰ ἠθικoὺς σκοποὺς, ὅχι μόνον δὲν εἶναι καθήκοντος παράβασις, ἀλλὰ μάλιστα καθήκοντος φύλαξις, ἐὰν οἱ σκοποὶ ἐκεῖνοι κατ' ἄλλον τρόπον δὲν ἐπιτυγχάνονται. Θέλομεν δὲ ἐξηγήσειν ἀκριβέστερα πάντα ταῦτα διὰ τῶν ἐφεξῆς παραγράφων.

ΡΕ'. Ἐπειδὴ ὑποθέτομεν τὸν ἄνθρωπον φίλον τῆς ἀρετῆς, ἐξηγοῦμεν Πόσον ἀντιφέρεται εἰς αὐτήν, ὅταν ἀποφασίξῃ νὰ γείνη αὐτόχειρ. Σπουδάζει διὰ τῆς ἀρετῆς ὁ ἄνθρωπος νὰ γείνη, ὅσον εὐδέχεται, ἠθικῶς τέλειος. Διὰ νὰ κατορθώσῃ τοῦ σκοποῦν τοῦτον, ὅσον πολὺ καὶ ἂν ζήτη, ποτὲ δὲν φαίνεται μεγάλη ἢ ζωὴ ὅσον γέρων καὶ ἂν εἶναι, πάντοτε ἐμπορεῖ νὰ κάμνῃ προόδους εἰς τὸ ἀγαθόν ὅσον δυστυχῆ καὶ ἂν εἶναι τὰ περιστατικά του, ὁ ὑπομονητικὸς χαρακτήρ του εἶναι σημεῖον ἠθικῆς τελειοποιήσεως καὶ ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἔχει καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους καθήκοντα, μὲ τὴν αὐτοχειρίαν του παραιτεῖται τὴν ἐκτελεσέντων, καὶ γίνεται τούτων καταφρονητῆς καὶ παραβάτης. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ παραβῆ τὰ καθήκοντά του ταῦτα ἐξ αἰτίας τῶν δυστυχιῶν, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ὑπομένῃ γενναίως ὡς ὁ καταπαλαιστής καὶ νικητῆς τῶν δυστυχιῶν εἶναι τὸ ὑψηλότατον θέαμα τῶν Θεῶν, ἔλεγον οἱ παλαιοὶ καὶ ὅς τις λειποτακτεῖ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, ἀναγγέλλει τὴν δειλίαν καὶ οὐδαμινότητά του.

ΡΣ'. Ἡ ἐλπίς τῆς μελλούσης ζωῆς δὲν δύναται νὰ πεί-

ση τὸν ἄνθρωπον· καὶ γείνη· αὐτόχειρ· ἐκείνη εἶναι θεία· ἀντιβραβεύσεις τῶν ἀγαθῶν, καὶ θεία ποινή τῶν κακῶν ἀνθρώπων· Πῶς λοιπὸν ἐμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος πράττων κακὸν (φονεύων τὸν ἑαυτοῦ του) καὶ ἐλπίσῃ ἀγαθὰ; Ὁ Θεός, ὅστις μᾶς ἔφερεν εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, μᾶς σηκώνει ἀπ' αὐτὸν, ὅταν λάβωσι τέλος αἱ φυσικαὶ μας δυνάμεις· Ἡ ζωὴ αὕτη εἶναι εἰς καθένα ἀρετῆς στάδιον, τὸ ὅποιον, ὅστις παραιτήσῃ, λειποτακτεῖ καὶ παραβαίνει τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, ὅστις μᾶς ἔβαλεν εἰς αὐτὸ· καὶ ἀγωνισθῶμεν· Ἡ ζωὴ αὕτη δὲν εἶναι ὡσάν οἶκος τις στεγὸς, τὸν ὅποιον ἀφίκει τις, ὅνα κατοικήσῃ εὐρυχωρότερον· οὐδὲ ἔνδυμα ποταπὸν, διὰ καὶ τὸ ἀλλάξῃ μὲ ἄλλο καλῆτερον· εἶναι ὡς εἶπαμεν στάδιον, τοῦ ὅποιου ὁ λειποτάκτης κολάζεται ἀντὶ καὶ βραβεύσῃ· Ἡ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν πίστις μας εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν πίστιν εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν· Πῶς λοιπὸν τολμᾷ ὁ ἄνθρωπος καὶ προνοήσῃ διὰ τὸν ἑαυτοῦ του καλῆτερα ἀπὸ τὸν πάνσοφον καὶ πανάγαθον προνοητὴν του;

ΡΖ. Ἄλλ' ὅταν ἡ διατήρησις τῆς ζωῆς μας δὲν γίνεται ἄλλως εἰμὴ μὲ παράβασιν τῶν ἱερωτάτων καθηκόντων μας, τότε εἶναι χρέος μας καὶ ὑπερέρωμεν τὸν θάνατον καὶ καὶ μὴ πράξωμεν τὸ κακόν. Ὅστις προστατεύῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς· ὅστις πρὸς χάριν τῆς ἀληθείας, τὴν ὅποιαν βεβαιώνει ἐμπροσθεν ἐξουσιασῶν καὶ ἡγεμόνων, ἢ πρὸς διατήρησιν τῆς ἀγιωτάτης του πίστεως, κινδυνεύῃ καὶ χάσῃ τὴν ζωὴν του· οὗτος χωρὶς τινὰ διαταγμῶν, ἀλλὰ μὲ ἀνδρίαν καὶ γενναιοφροσύνην ἔχει χρέος καὶ δεχθῆ τὸν θάνατον· οἱ παλαιοὶ διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν ἀπέδειξαν τόσους λαμπροὺς τῆς ἀληθείας μάρτυρας, τῶν ὁποίων τὰ μαρτύρια ἀναγινώσκοντες πρέπει καὶ μανθάνωμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι παντοδύναμος ὅχι καὶ πράξῃ ὅσα θέλει, ἀλλὰ καὶ μὴ πράξῃ ὅσα ἀπαγορεύει ὁ Λόγος. Ἄλλὰ καὶ γυνή

τιμία καταναγκαζομένη ἀπὸ ἀσελγῆ δυνάστην ἔχει χρέος πρὸς διατήρησιν τῆς προσωπικῆς τῆς ἀξίας καὶ ὑποφέρει κάλλιον τὸν θάνατον παρά καὶ δοκιμάσῃ τὴν ἀτιμίαν. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει καὶ ὑποφέρει τὸν θάνατον, εἰάν δὲν δύναται καὶ τὸν ἀποφυγῆ χωρὶς ἁμαρτίαν, ἀλλὰ παρὲν καὶ μὴ τὸν ἐπιφέρῃ αὐτὸς εἰς τὸν ἑαυτὸν του· οὕτως ἔκρινεν ὁ δαιμόσιος Σωκράτης, ὅταν φίλοι του τινὲς ἐζήτουν καὶ τὸν φυγαδεύσουν ἀτίμως ἀπὸ τὴν φυλακὴν διὰ καὶ τὸν ἐλευθερώσωσιν ἀπὸ τὸν θάνατον (Πλάτ. Κρίτων).

ΡΗ'. Εἰς τὸ καθῆκον τῆς διατηρήσεως τῆς ζωῆς δὲν ἀντιφέρεται μόνον ἡ διὰ μαχαίρας ἢ ὀποιουδήποτε ὄργανου προαιρετική, καὶ εἰς μίαν στιγμὴν γινομένη αὐτοχειρία, ἀλλ' ἀπλῶς πάσα πράξις, ἣτις ἐκπηγάζει ἀπὸ τὴν παρά τὸ καθῆκον ἐλιγωρίαν τῆς ζωῆς. Τοιαῦται δὲ εἶναι αἱ ἐφεξῆς τρεῖς εἰς πλάτος περιγραφόμεναι,

α'. Τὸ καὶ μὴ μεταχειρίζεται τῆς τὰ μέσα τῆς διατηρήσεως τῆς ζωῆς. Ἐκ δὲ τούτων τὰ μὲν εἶναι τροφαί· τὰ δὲ, ἰατρικὰ φάρμακα· ἐκεῖναι διατηροῦσι τὸ σῶμα εἰς ὑγιᾶ καὶ σταθερὰν κατάστασιν, καὶ, διὰ τὴν ἀδιάκοπον ἀποβολὴν τῶν ἐκπεμπομένων μεριδίων, τὸ ἀναγεννῶσι τρόπον τινὰ ἀκαταπαύστως· διὰ τοῦτο τὸ καὶ μὴ τὰς μεταχειρίζεται τις, ἀπαραιτήτως προξενεῖ κατὰ μικρὸν τὸν τοῦ σώματος θάνατον· ὅς τις λοιπὸν ἀπέχει ἀπὸ τὰς τροφὰς διὰ καὶ ἀποθάνῃ, ἁμαρτάνει ἐπίσης, καθὼς καὶ ὅς τις τουφεκίζει ἢ μαχαιρώνει τὸν ἑαυτὸν του. Περὶ δὲ τῆς καταφρονησεως τῶν ἰατρικῶν φαρμάκων, ὅσοι μὲν δὲν τὰ μεταχειρίζονται νομίζοντες ὅτι ἡ φύσις μόνη δύναται καὶ τοὺς θεραπεύσῃ, εἶναι ἐλλεινοὶ διὰ τὴν ἀπάτην των, καὶ ἀξιοκατάκριτοι, διότι εἰς πρᾶγμα τόσον ἀξιόλογον, ὅσον εἶναι ἡ ζωὴ, ἐμπιστεύονται εἰς ψιλὴν τινα καὶ ἀναπόδεικτον ὑπόθεσιν· αἱ δὲ μὴ λαμβάνοντες ταῦτα,

διὰ τὰ τοὺς φέρη εἰς θάνατον ἢ ἀρρώστια καὶ τὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰ βάρη τῆς ζωῆς ταύτης, ἀμαρτάνουσιν ἐπίσης, ὅσον καὶ οἱ αὐτόχειρες· διότι τὸ νὰ εἶναι ἀρρώστιαί τινες ἀπολύτως ἀθεράπευτοι, εἶναι πρᾶγμα ἀβέβαιον, καὶ ἀναπόδεικτον.

ΡΘ'. β'. Τὸ νὰ μὴ προστατεύῃ τις τὴν ζωὴν τοῦ ἀπὸ τοὺς ὅσοι ἐπιχειροῦσι νὰ τοῦ τὴν ἀφαιρέσωσι. Διότι, ἐπειδὴ ἐνταῦθα ἡ ὑπεράσπισις εἶναι καθῆκον δικαιοσύνης πρὸς ἡμᾶς αὐτούς· διὰ τοῦτο καὶ ὅς τις στέκει νὰ θανατωθῇ ἀπὸ τὸν ἐχθρόν του χωρὶς νὰ κάμῃ τὴν δυνατὴν φύλαξιν τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ ὅς τις κατηγορεῖται ἔγκλημα θανάτου ἐπὶ κριτηρίου, καὶ δὲν προσπαθεῖ νὰ ἀθωωθῇ δι' ἀπολογίας, εἶναι ἀξιοκατάκριτος, καθὼς καὶ οἱ αὐτόχειρες· ὅς τις δὲ ἀθῶος ὢν ἀποδείχνει ψευδῶς ἔνοχον θανάτου τὸν ἑαυτόν του, καθὼς διηγοῦνται περὶ πολλῶν, οὗτος ὄχι μόνον πολεμεῖ τὴν ἰδίαν του ζωὴν, ἀλλ' ἀπατᾷ καὶ τοὺς ἄλλους, διὰ νὰ τὸν ἐκλάβῃσι κακοῦργον, ἡγοῦν μὲ τρόπους ἀτίμους προσπαθεῖ νὰ ἀτιμάσῃ τὸν ἑαυτόν του· ὅς τις δὲ φονεύει ἄλλον, διὰ νὰ θανατωθῇ ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην, γίνεται διπλοῦς φονεὺς· καὶ ὁ στοχασμὸς, ὅτι μὲ τὸν θάνατόν του ἀποπλύνει τὴν ἀμαρτίαν τοῦ φόνου, εἶναι ἀνοησία καὶ παχυλὴ δεισιδαιμανία.

ΡΙ'. γ'. Τὸ νὰ ζητῇ τις τοὺς κινδύνους τῆς ζωῆς, ἢ ἐπίτηδες διὰ ν' ἀποθάνῃ, ἢ διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀνδρίαν του. Τὸ πρῶτον, εἰάν ὁ ἄνθρωπος χάσῃ τὴν ζωὴν του, εἶναι ἴσον μὲ τὴν αὐτοχειρίαν· τὸ δεύτερον γίνεται ἢ ἀπὸ μόνην φιλοτιμίαν, ἢ ἀπὸ φιλοκίνδυνόν τι ἦθος· εἶναι ὁμως, ὅπως καὶ ἂν ἐκληρωθῇ, παράνομον καὶ κακόηθες. Ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ φοβῆται τοὺς κινδύνους, ὅταν εἶναι ἀναπόφευκτοι, καὶ μάλιστα ὅταν προσταῖζῃ τὸ καθῆκον ὑπομονῆς καὶ ἐγκαρτερίαν· διότι τότε ἡ φυγὴ τῶν κινδύνων εἶναι αἷμος

μικροψυχία καὶ θειλία· ἀλλὰ πάλιν δὲν πρέπει νὰ ζητῆ ἐπιτηδῆς τοὺς κινδύνους· διότι εἶναι ἀνόητος τόλμη καὶ αὐθάδεια. Ἀνδρία ἀληθινή, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ εἴπῃ, ἰδιότης ἀνδρὸς ἀληθοῦς, εἶναι νὰ ἀντιπαλαίῃ τις τοὺς κινδύνους, ὅταν προστάξῃ τὸ καθήκον· τότε, ὅς τις θειλιάς εἶναι ἀνανδρος, καὶ ἐπομένως κακός, εἴαν καὶ δὲν ἔκαμε κακὸν εἰς κανένα· διότι δὲν τὸ ἔκαμεν ἀπὸ φόβου, καὶ ἔχει ἀπ' ἀρετῆν.

ΡΙΑ'. Ἐδῶ ἀνήκει νὰ ἐπιλύσωμεν καὶ τὸ περὶ μονομαχίας ζήτημα, ὅσον ἀναφέρεται εἰς τὸ πρὸς ἑαυτὸν καθήκον τοῦ ἀνθρώπου· περὶ δὲ τοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀκόμη δὲν γίνεται ἐνταῦθα λόγος. Εἰ μὲν ἡ μονομαχία εἶναι τὸ μόνον μέσον τοῦ νὰ προστατεύσῃ τις τὴν ζωὴν του, εἶναι συγχωρημένη· διότι πῶς ἄλλως θέλει φυλάξῃ τις τὴν ζωὴν του, εἰ μὴ, χρείας τυχεύσης, πολεμῶν μέχρι θανάτου ὑπὲρ αὐτῆς; καὶ ἡ πρὸς κλέπτην μονομαχία, ὅταν ἔρχεται νὰ μᾶς ἀρπάσῃ τὴν περιουσίαν, εἶναι συγχωρημένη, ἐπειδὴ τὰ κτήματά μας εἶναι οὐσιωδῶς ἀπαιτούμενα εἰς τὴν προσωπικὴν μας ἐνέργειαν κατὰ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον κόσμον· καὶ δὲν εἶναι αἰτία, διὰ τὴν ὁποῖαν δὲν πρέπει νὰ ἀντιστέκωμεν εἰς τοὺς κλέπτας τῶν πραγμάτων μας, ὅταν γνωρίζωμεν τὰς δυνάμεις μας. Παρεκτὸς τούτων τῶν δύο περιπτώσεων ἡ μονομαχία εἶναι ἀμάρτημα ἀσυγχώρητον. Ἄλλ' ἡ πειραχθεῖσα τιμὴ πῶς ἐμπορεῖ νὰ ἀποκαταστῆ; Ἄλλ' εἶναι ἄραγε ἡ μονομαχία ἀληθινὸν μέσον ἀποκαταστάσεως τῆς τιμῆς; ὁ Λόγος δὲν δύναται νὰ τὸ καταλάβῃ· διότι καὶ ὁ ἀτιμύτατος ἄνθρωπος ἐμπορεῖ νὰ ἔχῃ, καὶ ἀνδρίαν καὶ ἐπιτηδειότητα μεγάλην ὥστε νὰ καταβάλῃ τὸν ἐναντίον του. Εἶναι λοιπὸν ἐναντίον τοῦ Λόγου νὰ ἐμπιστεύεται τις τὴν κρίσιν τῆς τιμῆς του εἰς τοιοῦτον ἀμφίβολου μέσον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον κινδυνεύει ἢ νὰ φονευθῆ ἢ χωρὶς νὰ διακριθῆ τὸ πρᾶγμα, ἢ νὰ φονεύσῃ τὸν ἄλλον· καὶ

διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ζητῆ καθεὶς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τιμῆς του ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς δικαιοσύνης. Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ τοῦ μέλλῃ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν; ἀδιαφορεῖ ἐπ' ἀληθείας διὰ τὴν συνήθειαν, ὅς τις ἐσχημάτισεν εἰς τὸν ἑαυτόν του αὐθύπαρκτον ἀρετῆς χαρακτῆρα (Ψ. Σημ.)

Σημείωσις. Τὰ δὲ αἷτια τῆς αὐτοχειρίας εἶναι παλλὰ καὶ διάφορα· δυστυχῆς ἔρως, ἀπώλεια ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν, πειραχθεῖσα φιλοτιμία, φόβος αἰσχύνης, συνειδώς τίπτου καὶ καταδιώκον, ὄρησκευτικός φαιητισμὸς ἢ ἡμέτερος με ψευδεῖς ἰδέας περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς κτλ. δεῖξαι ἀμεσον ἢ ἔμμεσον ἀφορμὴν τῆς αὐτοχειρίας. Πᾶποτε δὲ συμβαίνει καὶ ἀπὸ μελαγχολικῆν τινα διάθεσιν ἢ μανίαν, ὥστε φαίνεται ἀπροκρίτου τρόπου τινα τὸ κακόν. Διὰ τοῦτο τὸ ἄριστον μῖσον τοῦ νὰ μὴ κατακτεθῆ τις εἰς τοιοῦτον ἐλέθριον ἀμάρτημα εἶναι ἡ ἀποφυγή, ὅσον εἶναι δυνατόν, τὰς αἷτίας ταύτας· ἄνθρωπος μὲ ἠθικὰ φρονήματα καθώπλισμένος ποτὲ δὲν περιπίπτει εἰς καταστάσεις, αἷτινες νὰ τοῦ γίνονται αἷτια τοῦ νὰ θύλῃ τὸν ὄλεθρον τῆς ζωῆς του. Ποῖαν δὲ κρίσιν καὶ καταδίκην πρέπει νὰ κάμνουν οἱ νόμοι εἰς τοὺς νεκροὺς τῶν αὐτοχειρῶν, ὁ Λογὸς δὲν διορίζει, ἐπειδὴ ὁ αἷτιος τῆς πράξεως δὲν ὑπάρχει πλέον ἐπὶ τῆς γῆς. Πρέπει λοιπὸν ἡ ἀφίνωμεν τὴν κρίσιν εἰς τὸν Θεόν, καὶ νὰ θάπτωμεν τὸν νεκρὸν, ὅσον εἶναι δυνατόν, τάχιστα, διὰ νὰ σκεπτάζεται εἰς τὸ σκότος τοῦ τάφου πρῶξις, διὰ τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ αἰσχύνεται ὁ ἄνθρωπος. Πρόσθετομεν δὲ ἐνταῦθα τὴν τοῦ Ναπολέοντος περὶ αὐτοχειρίας κρίσιν, τὴν ἐποίαν μνημονεύει ὁ Κρόνιος εἰς τὴν ἠθικὴν του (§. 30. Σημ. 5.), καὶ τὴν ἀφίνωμεν νὰ τὴν ἐξετάσῃ ὁ ἀναγνώστης καθ' ἑαυτόν. «Γίνονται ἅτινες αὐτόχειρες διὰ ἔρωτα· ἀφροσύνη! ἄλλοι, ἀπελπιζόμενοι διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς παρουσίας των· «δειλία! ἄλλοι, διότι ἔχασαν τὴν τιμὴν των· ἀνανδρία! Ἄλλὰ τὰ νὰ «ζῆ τις, ἀφ' οὗ χάσῃ τὸν θρόνον καὶ νὰ δοκιμάσῃ τὴν τῶν συγχρόνων «του ὕβριν καὶ ἀτιμίαν. τοῦτο εἶναι ἀληθινὴ ἀνδρεία!

ΠΙΒ'. Ὁμοῦ μὲ τὴν ζωὴν του καθήκον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ διατηρῆ καὶ τὴν ὑγείαν του, ἐπειδὴ ἢ εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον προσωπικῆ του ἐνέργεια κρέμαται ἀπὸ τὴν φυσικὴν ὀλοκληρίαν τοῦ σώματος, καὶ ἢ ἀρρώστια ἐμπορεῖ νὰ γείνη πηγὴ καὶ ἠθικῶν σφαλμάτων. Διὰ τοῦτο προτάζεται ἀπὸ τὸν Λόγον ὄχι μόνον νὰ ἀναπαύῃ ὅλας τὰς ἀναγκαίας σωματικὰς χρείας του, καὶ τὰς ἀδιαβλήτους ἡδονὰς, ὡς ἐνδυναμωτικὰ μέ-

σα τοῦ σώματος, ἀλλὰ νὰ μεταχειρίζεται καὶ ἔλα τὰ μέσα εἰς τὸ νὰ προφυλάττεται ἀπὸ ἀρρώστιας, ἢ νὰ τὰς θεραπεύῃ, εἰάν ἐξ ἐνάγκης ἔλθωσιν· ἀπαγορεύεται δὲ ἀπ' αὐτὸν ἡ ἀμετρία τῶν ἡδονῶν, ὁ ὑπερβολικὸς κόπος, καὶ πᾶσα σωματικὴ κολλώβωσις ἢ πῆρωσις σωματικῶν μερῶν, τὰ ὅποια κρίνονται ἀναγκαῖα διὰ τὴν τοῦ ὄλου διατήρησιν.

ΡΙΓ'. Ἡ μετριότης τῶν ἀπολαύσεων εἶναι τὸ μόνον μέσον τῆς διατηρήσεως τῆς ὑγείας· καὶ ταύτην συνιστᾷ ἡ ἠθικὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅστις ῥέπει πάντοτε εἰς τὰς ὑπερβολάς· διότι πολλοὶ τρώγουσι καὶ πίνουσι διὰ τὴν ἐκ τῆς βρώσεως καὶ πόσεως ἡδονὴν, καὶ οὕτως ἐπιφορτίζοντες τὸν στόμαχόντων ὑπόκεινται εἰς ἀρρώστιας πολλάκις θανατηφόρους· πολλοὶ δὲ ἀπὸ φιλαργυρίαν δὲν ἀπολαύουσιν, ὅσον εἶναι ἀναγκαῖον εἰς διατήρησίν των, ἢ μεταχειρίζονται παχυλὰς καὶ ἀχρείας τροφάς, καὶ οὕτως ἐξασθενίζοντες κατὰ μικρὸν κυριεύονται ἀπὸ πολλῆς ἀρρώστιας· διότι ἡ ὑγεία φθείρεται ἀπὸ πᾶσαν ἀμετρίαν, καθὼς διακτηρεῖται στερεὰ ἀπὸ τὴν μετὰ μέτρου γινομένην ἀπόλαυσιν ὄλων τῶν χρειωδῶν. Ὡσαύτως εἶναι ἀναγκαῖαι καὶ αἱ ἄμεμπτοι ἡδοναὶ, ὅχι μόνον πρὸς ἰλαρότητα καὶ πρὸς ἐνδυνάμωσιν τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἰλαρότητα καὶ ἐξύψωσιν τοῦ πνεύματος· ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ φυλάττῃ τὴν μέσσην ὁδόν, καὶ οὔτε καθ' ὑπερβολὴν νὰ εἶναι εἰς αὐτὰς ἔκδυτος, καθὼς εἰ χορεύοντες καὶ παίζοντες ἡμέραν καὶ νύκτα, οὔτε νὰ τὰς ἀποποιῆται παντάπασι ὡς ἠθικά τινα ἁμαρτήματα· διότι ἡ ἡδονὴ δὲν εἶναι μὲν τὸ τέλος κατὰ τοὺς Ἐπικουρείους ἢ Κηρυναίκοις, εἶναι δὲ συχωρημένοντι καὶ διαιτητικὸν μέσον καὶ διὰ τὸ σῶμα καὶ διὰ τὸ πνεῦμα.

ΡΙΔ'. Τὰ αὐτὰ δὲ λέγομεν καὶ περὶ ἄλλων τινῶν εἶναι